

OD REVERZA (1589) DO TRANSAKCIJE (1637)

(Borba loških meščanov z zemljiškim gospodom za utrditev mestne avtonomije)

V ostrih reformacijskih bojih, ki jih je na tleh loškega gospostva bilo z zemljiškim gospodom predvsem loško meščanstvo, se je le-to skušalo čimbolj osamosvojiti. Težilo je za tem, da se povsem otrese odvisnosti od freisinškega škofa, pri čemer je uživalo vso podporo deželnih stanov. Delno se je zanašalo tudi na deželnega kneza, ki je ob sistematičnem izgrajevanju centralne oblasti v marsikaterem pogledu trčil ob freisinškega škofa.¹ Toda spričo verske odločnosti nadvojvode Karla ta up ni bil utemeljen. Ko je deželni knez 1589 izdal resolucijo, s katero je verske upornike izgnal iz dednih dežel, je zemljiško gospostvo dobilo proste roke in se je odločilo, da izda ostre represalije. Prve dni marca 1589 je objavilo tako imenovani *reverz*, s katerim je bila mestna avtonomija krepko zamajana.²

Reverz, ki ga je podpisal mestni sodnik Andrej Papler skupno s svetovalstvom in zastopniki *gmajne*, je vseboval naslednje točke:

1. Sodnik in svetovalstvo sta neposredno podrejena freisinškemu škofu kot lastniku mesta Loke. Prisega jih veže k pokorščini, ki jo morajo dokazati z dejanji.

2. Freisinški škofje so dali mestnemu sodniku pravico do prve instance, toda le do preklica. Navzlic temu so hoteli nekateri nepokorni meščani v času verskih borb to pravico razširiti in se celo izmakniti kot podložniki. Toda z dekretom nadvojvode Karla je bila končno priznana loškemu oskrbniku pravica do druge instance, spričo česar ni dovoljeno oskrbnika obiti in neposredno apelirati na deželo.

3. Prva instanca zajema spore, pri katerih je ena stranka loški meščan, druga pa tuzemec, inozemec ali loški meščan. Ta kompetenca se ne sme širiti, zlasti ne v smeri, ki bi bila v škodo gosposčinskim pravicam. Škof, njegovi odposlanci in vsakokratni oskrbnik imajo pravico klicati k sebi glede vsake sodne zadeve brez izjeme tako sodnika, svetovalstvo kot vsakega posameznika iz loške *gmajne*. Zato se mora prav vsak od njih odzvati na oskrbnikov poziv in opraviti vse, kar mu oskrbnik naloži. Če bi se kak meščan pokazal neposlušnega, ga mora mestno zastopstvo odpremiti na grad.

4. Če pride v mesto nekdo, ki bi želel postati meščan, ga sodnik in svetovalstvo ne smeta trpeti v Loki na lastno pest več kot šest tednov. Brez dovoljenja loškega oskrbnika ne moreta sodnik in svetovalstvo nikomur podeliti meščanskih pravic. Na novo sprejeti meščan mora položiti prisego, mestno vodstvo je pa dolžno poskrbeti, da bo novinec poslušen.

5. Celotno vodstvo mesta — mestni sodnik, svetovalstvo, prisledniki, mestni pisar — mora biti za večne čase v rokah izrazitih katoličanov, ki morajo pred-

ložiti ob nastopu župnikovo potrdilo o opravljeni spovedi in prejemu obhajila ter priseči zvestobo.

6. Pri nakupu hiš ali zemljišč izgnanih meščanov je potrebno oskrbnikovo soglasje, kajti do teh nepremičnin more priti le meščan, ki je v verskem pogledu povsem neoporečen.

Reverzu so bili dodani še obrazei priseg. Mestni sodnik je moral med drugim obljubiti, da se bo odzival pozivom loškega oskrbnika ali škofovih komisarjev ter da bo poskrbel, da bodo taki zahtevi sledili tudi drugi meščani; prav tako se je obvezal, da bo vse ukaze ubogljivo izvršil in pravično sodil. — Mestni pisar je prisegel, da ne bo napravil nič, kar bi bilo v prejudic škofovim pravicam. — Prisedniki in izrekovalci sodbe so se zavezali, da bodo sledili pozivom predstojnikov in spoštovali tajnosti sodišča. — Meščani so podobno še posebej prisegli, da se bodo odzivali na oskrbnikove pozive in takoj obvestili gospostvo o vsem, kar bi mu utegnilo škodovati. Prizive proti razsodbam mestnega sodnika bodo naslavljali na loškega oskrbnika in ne bodo iskali zaščite nikjer drugje. — Na koncu so mestni sodnik in svetovalci s podpisi obljubili zase in za potomce, da se bodo kot dobri podložniki držali vseh točk, na kar je sledila običajna klavzula, da škof reverz lahko razširi, zoži ali povsem odpravi.³

Z reverzom je zemljiški gospod dosegel pomemben uspeh. Loka je morala opustiti sleherno misel, da bi se izmotala izpod oblasti loškega zemljiškega gospostva in postala podrejena neposredno deželi. Toda še več! S tem, da se je moral vsak meščan na oskrbnikov poziv javljati na gradu, je postala močno problematična tudi pravica mesta do prve instance. Mestna avtonomija se je zamajala v temeljih. Vendar tudi zemljiški gospod ni mogel povsem uveljaviti svojih zamisli. Navzlic reverzu je imela npr. verska komisija v Loki še naprej polne roke dela, ki je dosegalo le delne uspehe.

Ko je loško gospostvo dobil v *zakup* knez Eggenberg (1591—1604),⁴ je Loka upala, da bo mogla marsikatero ost omiliti, saj se zakupnik razumljivo ni tako skrbno zanimal za gosposkiške pravice. Tako se je čutilo veliko olajšanje zlasti v verskem vprašanju. Eggenberg npr. ni nič motilo, da so loški meščani izvolili za mestnega sodnika nekdanjega luteranskega izgnanca Lenarta Kunstla.⁵ Prav tako Eggenberg ni polagal važnosti na izdajanje obračuna, ki ga po podatku iz 1602 mestni sodniki že sedem let niso predlagali.⁶ Nov položaj so Ločani tudi sicer hoteli izrabit. Že iz 1593 je ohranjena vest, da so se obračali v nasprotju z določili reverza v sporu med mestnim sodnikom in svetovalstvom na Ljubljano, proti čemur je škof posredoval pri Eggenbergu in zahteval, da le-ta napravi red.⁷ Leta 1596 se je Loka npr. pritožila na kranjsko deželo proti Eggenbergovemu loškemu oskrbniku Jakobu Schreiberju, ki je vrgel v ječo šest loških meščanov, ko so mu izročili neki uradni ukaz.⁸ Enako so se ponavljali primeri, da spričo nemarnosti loškega oskrbnika tudi sicer ni bila spoštovana instančna pot (1604).⁹ Prav tako so se v posameznih primerih nekateri Ločani upirali oskrbnikovemu pozivu, da se zglase na gradu.¹⁰

Freisinški škof je s skrbjo stalno zasledoval nemirne razmere na loškem ozemlju, s katerim je vzdrževal navzlic Eggenbergovemu zakupu tesne zveze preko svojih odposlancev. Bal se je, da ne bi določila reverza zvođenela, prav tako pa ne bi bilo v interesu lastnika loškega gospostva, freisinškega škofa, če bi rastlo pri Ločanih nezadovoljstvo. Ta strah izpričujejo instrukcije odposlancev, v katerih zabičuje le-tem, da naroče Eggenbergovemu loškemu

oskrbniku Jakobu Schreiberju, naj brez potrebe ne kliče meščanov na grad in naj ne šari preveč z aretacijami.¹¹

Do trenja pa tedaj ni prihajalo v Loka samo med meščani in predstavniki gospostva, marveč tudi med posameznimi sloji meščanstva. Značilni so dogodki v zvezi z volitvami mestnega sodnika 1596, ko je izbruhnil spor med gmajno in svetovalstvom glede volilnega postopka. Izrabljajoč nov položaj, v katerem se je znašla Loka v zvezi z Eggenbergovim zakupom, je gmajna pri volitvah postavila zahtevo, da ima pravico postaviti enega od treh kandidatov. Toda notranji svet je vztrajal pri svoji stari pravici in je imenoval kot kandidate Andreja Paplerja, Lovrenca Semena in Jurija Pečnika. Gmajna se ni dala ugnati in je postavila za kandidata Lovrenca Plavca, ki je bil sicer član notranjega sveta. Navzlic prigovarjanju je gmajna ostala pri svojem. Ob prerekanju je izvolila za mestnega sodnika svojega kandidata ter ga spremila iz cerkve do njegove hiše.¹² Tedaj je posegel vmes loški oskrbnik. Pozval je na grad prejšnjega sodnika, dalje člane notranjega in zunanjega sveta, vse štiri zastopnike gmajne in še 4—6 drugih meščanov. Zahteval je, naj drugi dan ponovno volijo in se odločijo za enega izmed kandidatov notranjega sveta. Gmajna se je sicer udeležila volitev v cerkvi, vendar je med kričanjem zahtevala, naj bo potrjen njihov kandidat.¹³ Ko je loški oskrbnik še istega dne ponovno sklical loške meščane na grad in je gmajna vztrajala pri svojem, je pridržal v zaporu krivce iz gmajne. Naslednjega dne je odredil, naj notranji svet predlaga tri nove kandidate. Ko se le-ta ni mogel sporazumeti z gmajno, je oskrbnik pozval prejšnjega sodnika Urbana Skerpina, da prevzame posle do Eggenbergovega prihoda.¹⁴ Toda gmajna tudi sedaj še ni mirovala. Vsiljenega sodnika Skerpina ni priznala in se je ne glede na z reverzom določeno instančno pot obrnila na deželo.¹⁵ Zemljiški gospod se je ob tej priliki odločno postavil proti gmajni, nazivajoč jo sodrgo, češ da njen nastop ni bil v skladu z reverzom.¹⁶ Pritožba na deželo je končno splahnela; dežela je oskrbnika sicer poklicala v Ljubljano, vendar se le-ta pozivu ni odzval.¹⁷

Ko je prišlo 1604 loško gospostvo spet v neposredno freisinško upravo, se je vprašanje glede reverza močno zaostriло. Neposredno po prenehanju Eggenbergovega zakupa je novi freisinški loški oskrbnik Jakob Fankhl na škofov ukaz v marcu 1605 odstavil mestnega sodnika Lenarta Kunstla in postavil za upravnika sodišča Andreja Haberla.¹⁸ Vendar tudi ta ni hotel biti slep freisinški oproda. Še istega meseca se je napotil kot odposlanec Ločanov v družbi mestnega pisarja Jurija Novaka (Noagkh) v Freising, kjer naj bi dosegel ukinitvev reverza. Kolikor ne bi uspela, naj bi po loških instrukcijah ob povratku iskala na deželnoknežjem dvoru.

Odposlanca sta nesla škofu vlogo, v kateri se loški meščani pritožujejo proti oskrbniku Jakobu Fankhlu, ki da ukazuje biričem, naj gonijo krive kot nedolžne na grad kot zločince in jih kaznuje v nasprotju z mestno pravico do prve instance. Praviijo, da so oskrbnika že ustno prosili, da neha s takim načinom, on pa se poziva na reverz, ki ga je brez vednosti celotnega svetovalstva in gmajne, čeprav se te najbolj tiče, podpisalo samo 14 oseb. Do reverza je prišlo edino zaradi verskih vprašanj, ki so pa sedaj vsa rešena. Le malo prepričljivo zveni nadaljnja trditev, češ da bo Loka postala slaba kmetijska vas, če bo tak položaj trajal še dalje. Izmozgan meščan, ki se preživlja z delom svojih rok in s trgovanjem na inozemskih tržiščih, bo prišel zaradi naraščajočih težav na beraško palico in se bo izselil, hiše bodo pa propadle, ker jih v takih pogojih ne bo nihče hotel kupiti. — V nadaljnjem

se Ločani pritožujejo, da je svobodna volitev mestnega sodnika stvarno odpadla, saj je bil pred nekaj dnevi odstavljen sodnik Lenart Kunstl brez navedbe najmanjšega vzroka, čeprav je dve leti uspešno vodil urad mestnega sodišča. Spričo vse hujšega položaja naj gospodstvo reverz ukine ali vsaj omeji na razumen način, da ne bodo okrnjene mestne svoboščine.

Loška predstavnik sta šla v Freising zama. Ko so Loko nato obiskali škofovi odposlanci, le-ti niso imeli pooblastil, da bi glede reverza kaj dokončnega uredili. Da bi ostal volk sit in koza cela, so oskrbniku ukazali, da pusti meščanom njihove pravice, meščane so pa opozorili, da morajo slediti pozivom škofovih komisarjev oziroma loškega oskrbnika.¹⁹

V naslednjem letu 1606 se je spor nevarno poglobil. Tedaj so Ločani odločno izjavili, da niso več voljni držati se reverza. Za sodnika so izvolili kovača Andreja Haberla. Ko je loški oskrbnik spričo nekega odprtega vprašanja pozval na grad na novo izvoljenega, a še nepotrjenega mestnega sodnika in mestnega pisarja, se le-ta nista odzvala. Sodnik se je izgovarjal z zaposlenostjo, pisar pa z vinjenostjo. Pač pa je pisar naslednjega dne odpotoval v Ljubljano skupno z bivšim protipisarjem Matijo Treiberjem, ki so ga v nasprotju z določbo reverza brez oskrbnikove vednosti sprejeli v meščanstvo. V Ljubljani sta izposlovala izredno zaslišanje, čeprav so spadale take zadeve pred redno deželno glavarstvo zasliševanje. Deželni upravnik Wolf Paradeiser je odločil, da je treba izvoljenega sodnika potrditi. Ko je prišel nato sodnik na oskrbnikov poziv na grad z nekaterimi svetovalci, mu je oskrbnik predložil reverz in dejal, da ga bo potrdil, če bo položil prisego. Sodnik je zahteval dva dni odloga za premislek. Po tem terminu je poslal na grad le uporno pismo, kjer ni z besedo omenjal pokorščine.

Iz poročila škofovega odposlanca je razvidno, da je zajel Loko splošen odpor proti reverzu, ki so ga javno napadali. Loški oskrbnik je za vse dolžil predvsem mestnega sodnika Haberla, ki da je načeloval k neposlušnosti mestnega pisarja in notranji svet ter skupno z njimi sklenil, da bodo zvonili plat zvona in se bo razlegalo vpitje po mestu, če bi izvajali nad njimi nasilje s pravnimi sredstvi.²⁰

Ločani so imeli oporo vsekakor pri deželi, kar nazorno kaže obnašanje mestnega pisarja. Ko se je le-ta ob neki priliki vrnil iz Ljubljane, je dal streljati, zatrjujoč, da je Loka spet dobila stare svoboščine: s prepisom reverza v roki je izjavljal, da je ta dokument neveljaven in da Ločani niso gospoščinski podložniki. — Ko je škofov odposlanec poročal o izgredih v Loki, je bil mnenja, da se z lepo besedo pri trmastih ljudeh ne da nič opraviti, zato bi bilo po njegovem najbolje ščevalce po njih zaslugi kaznovati.²¹

Stališča obeh strank so bila tako nasprotna, da so vodila do *procesa*, ki je trajal do končne poravnave nad 50 let.²² Ločani so se skušali naslanjati na deželno gosposko, medtem ko so škofovi odposlanci v vlogi na nadvojvodo Ferdinanda osporavali pristojnost deželne vlade in naglašali, da sme reševati tožbe glede pravic podložnikov po mestih in v podeželju le deželni knez oziroma komisariji, ki jih le-ta postavi.²³ Leta 1607 je poročal nekdanji loški oskrbnik, freisinški kancler Peter Krištof Slabatius, da sta 12. maja pripeljala pred nižjeavstrijsko vlado loška opolnomočenca Jožef Oberhueber, naš znanec iz verskih bojev, in mestni pisar Jurij Novak osemčlansko deputacijo. V dokazovanju so se Ločani postavljali na stališče, da niso soglašali z reverzom; le grožnja z zaporom in drugimi kaznimi je pripomogla, da so spočetka podpisali vsiljeni reverz le mestni sodnik in 5–6 svetovalcev, medtem ko so drugi

svetovalci dokument podpisali šele naknadno. Nekaterim tekst niti ni bil prebran, nekateri med njimi pa so bili neveščni nemškega jezika. Sicer pa velja pri mestih in trgih, da mora pri stvareh, ki se tičejo celote, pristati vsa gmajna, ne pa samo svetovalstvo v družbi nekaternikov. Točka glede sprejemanja v meščanstvo ni bila nikoli izvajana. Po zatrtjevanju Ločanov naj mestni sodnik ne bi prejel pravice do sodstva od freisinškega škofa, marveč naj bi mu pripadala ta kompetenca še iz časov, ko mesto ni bilo v posesti Freisinga!

Loški oskrbnik Fanklil je v protidokazovanju vse to odbijal. Reverz je nastal zaradi verske in politične razrvanosti. Tekst so podpisali na gradu brez pritiska sodnik, več svetovalcev in štirje zastopniki gmajne; drugi svetovalci so tem sledili na rotovžu oziroma v svojih hišah; neveščim nemščine je bil tekst preveden. Na besedilo reverza sta prisegla tako mestni sodnik kot pisar. Ko je Eggenberg kot zakupnik loškega gospostva obsodil neposlušne meščane in svetovalce, češ da so delovali v nasprotju z določili reverza, niso le-ti apelirali na Ljubljano. Vodstvo mesta se je šele 1605 spomnilo, da je sprožilo postopek za omiljenje reverza. Druga mesta po Kranjskem so vtelesena deželnoknežji komori, Loka je pa freisinška lastnina. Podpisi na listini večejo celotno gmajno.²⁴

Nekaj let kasneje je prišlo do poskusov mirne poravnave. Toda navzlic resoluciji škofa z dne 30. maja 1617, da je pripravljen pogajati se ne iz dolžnosti, tudi ne s stališča, češ da bi bilo v reverzu kaj nepravilnega, marveč samo zato, da izkaže milost, do poravnave ni prišlo. Ločane je najbolj prizadevala tretja točka, ki govori o instanci. Pravica do prve instance se je namreč vse bolj maličila. V vlogi na škofa 1620 tožijo Ločani, da gre razvoj v smeri, ki jo je prakticiral bivši loški oskrbnik Peter Krištof Slabatius. Ta je namreč dal voditi na grad meščane in jih kaznoval brez ozira na prvo instanco. Vodstvo Loke je zagovarjalo stališče, da mora loški oskrbnik v danih primerih pozvati na grad le mestnega sodnika in del svetovalstva ter jim prikazati delikt. Loški oskrbnik, ki je že celih 17 let v tej službi, ne more zanikati, da se je vodstvo mesta pozivu vedno odzvalo. Mestni sodnik je dolžan ukrepati: nepokorščine je lahko obdolžen samo v primeru, če je delikt ostal nekaznovan. Ločani prosijo v vlogi škofa, naj reverz ukine, ker jim praktično jemlje prvo instanco. Nobeno drugo mesto v deželi ni bilo nikdar prisiljeno sprejemati nase take dolžnosti, kot jih reverz nalaga Ločanom.²⁵

Škof je Ločanom odgovoril, ko je dobil poročilo od komisarja, ki ga je bil poslal v Loko. Naglašal je, da ni v reverzu nič, česar ne bi dobri podložniki že sicer opravljali. Rad bi ostal pri resoluciji iz 1617, toda ker meščani niso pristali na poravnavo, hoče počakati na pravno odločbo.²⁶

V času odprtega procesa so se vrstili mestni sodniki, ki so sicer prisegali pred loškim oskrbnikom, vendar ne po tekstu, ki ga je zahteval reverz.²⁷ — Spor se je še bolj zapletel 1636, ko je bil soglasno ponovno izvoljen za mestnega sodnika Matija Papler, ki je bil loškemu oskrbniku že dalj časa gorak. Oskrbnik mu je med drugim namreč očital, da je kot sodnik z radiranjem spremenil obračun iz 1634. Nove izvolitve oskrbnik ni hotel potrditi, kar je vodilo še do posebnega sodnega procesa. Dežela je 9. junija 1636 odločila, naj opravlja do nadaljnjega sodne posle svetovalstvo. Dan pred sodno obravnavo je bil oskrbnik skupaj z loškim protipisarjem pri deželnem upravitelju, kjer pa ni dobil nikakih posebnih obljub. Pri sodni obravnavi (29. junija 1636) je deželni upravitelj kot sodnik razsodil, naj Ločani brez prejudica

glede na proces v zvezi z reverzom izvolijo drugega sodnika in ga predstavijo oskrbniku, ki ga pa mora potrditi. Loka je vložila apelacijo, ki je bila dovoljena, vendar z rešitvijo, da ostane v veljavi dekret z dne 9. junija 1656.²⁸

Glede na to razsodbo je loški oskrbnik v pismu Ločanom (4. avgusta) zahteval, da Papler ne sme nositi sodnijskega meča, prav tako ne sme opravljati sodnih funkcij, ki se jih lasti navzlic deželni prepovedi. Meščani naj izvolijo primernega sodnega upravitelja, ki naj opravlja sodno oblast tako dolgo, dokler ne bo apelacija dokončno rešena, in to s škofovo ratifikacijo. Težko bi bilo namreč izvedljivo, da bi se moglo celotno svetovalstvo pečati z drobnarijami, ki so stalno na dnevnem redu. — Meščani so ostali trmastí. Izjavili so, da so dali meč Paplerju po izvolitvi, a pred potrditvijo, kakor je bilo vedno v navadi. S potrditvijo je priznано samo to, kar se je zgodilo, sicer pa potrditev ne prinese nič novega. Papler je bil redno izvoljen in mora ostati na tem mestu do apelacijske razsodbe. Dekret z dne 9. junija Paplerja ne odstavlja kot sodnika, marveč mu provizorno jemlje samo opravljanje sodnih poslov. — V pismu na deželnega upravitelja se je loški oskrbnik bridko pritoževal nad Ločani in ga je prosil, naj Ločanom pod pretnjo kazni naroči, da spoštujejo deželne dekrete, sicer bo moral seči po drugih sredstvih. Res je dežela ugodila in je ukazala Ločanom, da izpolnijo, kar je bilo dekretirano.²⁹

Tudi v naslednjem letu se spor glede mestnega sodnika ni polegel. Tako je škof še 9. maja 1657 loškemu oskrbniku naročal, naj potrdi na novo izvoljenega mestnega sodnika le, če ta napravi uradni sodnijski obračun in pravilno zaračunava globe ter ne nasprotuje glede plačevanja mestnega davka.³⁰ Toda hkrati se je pravda glede reverza bližala koncu, za kar se je zavzemala notranjeavstrijska vlada, ki je hotela priversti vso stvar do mirne poravnave. Po njenem nasvetu je bila sestavljena posebna komisija. Vlada je s svoje strani postavila za komisarje podnamestnika Baltazarja Gallerja, kanclerja Johanna Gašperja pl. Dernsperga in dr. Caharijo Winterja. Zastopnika freisinškega zemljiškega gospoda sta bila loški oskrbnik Hans Jakob Wagnerekh in loški protipisar Korbinijan Fürnpfeil. Ločani so pa poslali na obravnavo štiri zastopnike: Matijo Paplerja, Andreja Kosa, Jurija Fruepergerja in Jurija Haberla.³¹

Loško zemljiško gospostvo je hotelo biti s člani komisije v čim boljših odnosih. Po ustaljeni praksi freisinški niso skoparili s sredstvi. Tako je dal škof že v decembru 1656 nakazati tovor rožanskega vina kanclerju, ki se mu je ob tej priliki priporočil glede loških pravnih zadev.³² Prav tako je v maju 1657 odobril 70 državnih tolarjev za dr. Winterja, obenem je pa naročil oskrbniku, naj pazi, da bo denar glede na pravde dobro naložen.³³ Enako je še 1656 zabičeval oskrbniku, naj se prizadeva, da ostane deželni upravitelj naklonjen loškemu gospostvu.³⁴

Medtem ko so imeli loški zastopniki vse polnomočje, si je škof pridržal pravico do ratifikacije, kar je vodilo do komplikacij. Freisinška zastopnika sta se namreč bala, da se tudi loški odposlanci s svoje strani ne bodo hoteli dokončno odločati in bodo zahtevali ratifikacijo, na katero naj pristane loško meščanstvo v celoti, kar bi bilo spričo znane loške trdoglavosti nevarno za celoten potek. Loški zastopniki so dali slutiti, da imajo malo veselja pogajati se v komisiji, pač pa da so pripravljeni vztrajati pri sodnem procesu, ki naj privede s pritegnitvijo dokazov in protidokazov do končne razsodbe. Vendar je prišlo do sestanka zastopstev obeh nasprotnih strank, kjer so eni in drugi tudi pismeno predložili svoje stališče. Po oskrbnikovih besedah so bili loški

zastopniki neverjetno tankovestni. Ko je bil določen 3. junij za sestanek celotne komisije v poslopju deželnega podnamestnika, so Ločani vztrajali, da je datum prezgoden, na kar je bil sestanek odložen na 5. junij.

Na tem sestanku so Ločani predložili z loškimi pečatom opremljeno polnomočje in zahtevali, da oddajo podobno pooblastilo tudi freisinški zastopniki, preden bi pristopili k obravnavi jedrnega vprašanja. Freisinški zastopniki so se izmotavali z izgovorom, da bodo vsekakor predložili polnomočja pred izstavitvijo poravnave pogodbe. Navzlic odporu so se dali Ločani končno le prepovoriti, da so začeli s pogajanjem. Freisinški zastopniki so brali nov osnutek točko za točko, medtem ko so loški zastopniki v enotnem nastopu osporavali vsako besedo. Slednjič je sekretar dr. Samuel Fary, upoštevajoč nekaj manjših korektur, sestavil končno besedilo, ki ga je poprej zaupno pokazal freisinškima odposlancema: oba sta bila s tekstom zadovoljna. Nato je koncept predložil Ločanom. Ti so tekst obdržali skoro teden dni in tekali z njim k najrazličnejšim svetovalcem. Na osnovi nabranih nasvetov so pri komisarijih dosegli ponoven sestanek komisije za 12. junij. Ločani so v koncept vnesli mnogo sprememb in dostavkov. Vendar sta freisinška zastopnika dosegla, da je prišel v obravnavo prvi koncept, ki so ga komisarji deloma popravili. Pri obravnavanju so Ločani ponovno ugovarjali. Zlasti so nasprotovali besedilu v zvezi z ribolovom in gozdovi, mnogo spora je bilo pa tudi glede vprašanja prisege. Končno so odločilno posegli med sobesednike komisarji.

Komisarji so sami postavili besedilo glede vseh točk, ki sta jih nato sprejeli obe stranki. Ta tekst, *transakcija*, naj ne bi ratificirala samo notranjeavstrijska vlada, marveč na zahtevo Ločanov tudi vladar kot deželni knez. Dva pergamentna izvoda naj bi deponirali pri notranjeavstrijski vladi v potrditev, papirnata dva pa naj bi dobili obe stranki. V vlogi na škofa sta freisinška odposlanca prosila, naj pošlje škofija notranjeavstrijski vladi zanjmu naknadno ustrezno pooblastilo, ker sta v tem svojstvu podpisala transakcijo. Hkrati sta izražala upanje, da bo škof z rešitvijo zadovoljen, saj se je končal 32 let trajajoči spor tako, da transakcija v bistvenih točkah v primeri z reverzom ne kaže bistvenih omejitev, v nekaterih primerih pa po njenem mnenju prinaša celo več koristi.

Transakcija je vsebovala devet točk.

1. Reverz je bil odpravljen.

2. Loško gospostvo je last freisinške škofije, vrhovna oblast pripada deželnemu knezu.

3. Mestni sodnik, svetovalstvo in meščanstvo so dolžni priseči zvestobo zemljiškemu gospodu. Veže jih posebna dajatev (huldigung) vsakemu na novo izvoljenemu škofu.

4. Mesto obdrži prvo instanco; druga instanca pripada glede na resolucijo nadvojvode Karla iz 1588 loškemu oskrbniku.

5. Na oskrbnikov poziv morajo priti na grad mestni sodnik in svetovalci, ki morajo izvršiti ukaze, kolikor so v skladu z mestnimi privilegiji.

6. Kolikor delajo meščani in gostači škodo pri ribolovnih vodah in gospostvu pridržanih gozdovih, jih je doslej gosposčinski predstavnik preko mestnega sodnika klical na grad in jih kaznoval. To je sedaj omejeno. Kolikor prizna osumljenec delikt sam ali so o prekršku prepričane zanesljive k pravdi pripuščene osebe, mora krivca mestni sodnik na gosposčinsko odredbo spraviti na varno. Mestni sodnik mora krivca po obsegu krivde obsoditi na telesno ali denarno kazen; le-to je dolžan obračunati v letnem obračunu. Pri tem se

mora držati naslednjega postopka: za prvi delikt je določena kazen 1 državni tolar ali dva dni zapora; pri drugem prestopku je ta kazen podvojena, pri tretjem potrojena. Kolikor je krivec zmožen plačila, naj bo dana prednost denarni kazni. Če bi bilo treba posamezne delitve spričo dokazov više ocenjevati in strožje kaznovati, naj bi bila sodba prepuščena nepristranskemu sodišču. Kolikor bi šlo za druge delikte v območju pomirja, jili obravnava mestni sodnik sam oziroma pritegne k postopku nekaj članov svetovalstva. Denarne kazni obračunava z zemljiškim gospostvom.

7. Mestni sodnik in svetovalstvo podeljujeta mestne pravice, vendar morata obljubiti, da ne bodo sprejemali nekatoliških ali sicer Freisingu nasprotnih oseb. Kolikor bi želel lastnik gospostva imeti seznam meščanov in gostačev, mora mestno sodišče predati ustrezno listo.

8. Na letnih volitvah morajo izvoliti za sodnika kvalificiranega katoličana in ga predložiti oskrbniku, ki ga potrdi, če ni važnih vzrokov, spričo katerih bi odklonil potrditev. Sodnik mora priseči in dati ob koncu poslovne dobe obračun.

9. Mestni sodnik in svetovalstvo sta upravičena izdajati kupna pisma glede prodaje, menjave ali predaje meščanskih hiš in zemljišč.

V zaključni formuli je bilo naglašeno, da bo gospostvo varovalo stare loške privilegije, pri čemer je bila posebej poudarjena prva instanca, pomirje, statuti, ribolov, pravica do lesa in paše. Prav tako naj pa gospostvo nadalje uživa regalije in druge vrhovne pravice. Besedilu transakcije so bili dodani teksti priseg. Mestni sodnik, ki je moral priseči na gradu, se je zavezal Ferdinandu III. kot deželnemu knezu, da bo v redu opravljal svoje dolžnosti. Besedilu ni bilo več dodano, naj mestni sodnik poskrbi, da se pozvani meščani odzivajo pozivom na grad. Prisledniki in izrekovalci sodbe so prisegli sodniku in svetovalstvu. Odpadlo je besedilo iz reverza, da se bodo odzivali pozivu predstojnikov, poudarjeno pa je bilo, da bodo zvesti sodniku in svetovalstvu ter da bodo pazili na loške svoboščine. Meščani so prisegali pred mestnim sodiščem. Poudarjena je bila prva instanca, ki pripada mestnemu sodniku, in druga instanca, ki sodi v pristojnost loškega oskrbnika. V transakcijo ni bil več vnesen tekst, da se morajo na poziv zglasiti na gradu, prav tako je bilo izpuščeno besedilo, da morajo javiti, kolikor izvedo nekaj, kar bi bilo gospostvu v škodo. Nič več ni bila poudarjena zahteva, da se meščani ne smejo obračati na pomoč na kroge izven organov loškega gospostva.

Podpisniki so se obvezali, da bodo transakcijo spoštovali, vlada je pa garantirala, da bo vsaka stranka pri njej uživala zaščito.³⁵

Glede izdatkov so komisarji zastopali stališče, naj vsaka stranka sama nosi svoje stroške. Po sprejetem sporazumu so Ločani zahtevali, da mora biti reverz uničen, ker sicer ne bodo prej odpotovali v Loko. Njihovi zahtevi, da bi dobili v svoje roke reverz, sicer ni bilo ugodeno, pač pa so s posredovanjem pri podnamestniku in kanclerju dosegli, da je 19. junija regimentni kancler pretrgal reverz v prisotnosti obeh strank in sekretarja dr. Faryja. Hkrati je bilo naglašeno, da bo vlada izstavila originalno transakcijo, brž ko dobi cesarjev pečat.

Da sta imela freisinška zastopnika pri komisiji močno zaslombo, dokazuje predlog, ki ga je loški oskrbnik ob zaključku postavil škofu. Po oskrbnikovem nasvetu naj bi podnamestniku dostavili dva tovara vina, češ da se je pri vseh stvari zelo trudil in je po opravljenih sestankih vedno povabil družbo k sebi na kozarec vina. Komisarju dr. Winterju, ki ni hotel sprejeti odobrenega

honorarja v denarju, naj bi gospostvo poslalo poleg denarja še zlato verižico. Nagraditi je treba tudi sekretarja dr. Faryja, ki Ločanom ni bil posebno pri srcu. Ta se je po oskrbnikovih besedah obvezal, da bo v vseh stvareh na uslugo in je svojo zvestobo že ob tej priliki dovolj dokazal; loški oskrbnik je že sam dal njegovi deci nekaj daril, kot je razvidno iz obračuna, prav pa bi bilo, da bi se ga spomnil tudi škof in mu dal mimo denarne nagrade še zlato verižico, saj bodo ta sredstva dobro naložena spričo še odprtega robotnega procesa.³⁶

Iz oskrbnikovega predloga veje določena samozavest nad doseženimi rezultati, nad katerimi pa Freising ni bil posebno navdušen. Škofijska pisarna je v dopisu na škofa, ki se je mudil v Werdenfelsu, zastopala stališče, da so iz reverza odpadle skoro vse za Ločane sporne točke. Predvsem se je zaustavila pri šestem členu, po katerem kaznuje mestni sodnik prestopke proti gosposčinski lastnini, pa pri osmem, po katerem naj bi odbili potrditev na novo izvoljenega mestnega sodnika le na temelju pomembnih vzrokov. Pritegovanje deželnega kneza v besedilo transakcije in k pečatenju dokumenta bodo Ločani tolmačili, češ da je loške privilegije podelil deželni knez, čeprav izvirajo večinoma od škofa. Po mnenju stolnega dekana poravnava ni ugodna za škofijo. Toda stvar je izvršena in je ne bo lahko prevreči. Če ostane pri sporazumu, je treba dati loškemu oskrbniku polnomočje in o vsem obvestiti kapitlj.³⁷

Na škofa se je obrnil tudi podnamestnik v upanju, da bo škofija potrdila sporazum. Pri tem je poudaril, kako težka so bila pogajanja s sicer dobrimi, a zelo vztrajnimi in nezaupnimi meščani.³⁸

Škof se je oglasil 24. julija iz Werdenfelsa. V pismu je naglašal, da loški oskrbnik ni imel pooblastila ukrepati brez njegove ratifikacije, vendar so ga pregovorili, da je šel v poravnavo, ki je pa reverz v nekaterih stvareh bistveno spremenila. V taki zadevi ni mogoče iti mimo kapitlja. Oskrbniku je pisal, da se ne bi smel spustiti tako lahkotno v poravnavo brez ustreznega ukaza. Sporoči naj mu o motivih glede posameznih točk. Transakcije ni mogoče ratificirati.³⁹

Navzlic vsemu freisinškemu negodovanju pa je transakcija obveljala. Z njo je Loka dosegla velik uspeh že samo s tem, da je izvajanje pogodbe ščitil cesarjev pečat. Če je doslej mestni sodnik moral priseči škofu kot zemljiškemu gospodu, ga je odslej vezala prisega tudi do deželnega kneza, s čimer so se zemljiškemu gospostvu tudi v tem pogledu zožile stare pravice. S transakcijo je bila oskrbniku izvita iz rok pravica, da je lahko po mili volji pozival meščane na grad, kar je resno ogrožalo sicer Loki priznано prvo instanco. Položaj mestnega sodnika se je močno izboljšal, čeprav je bila izvolitev še vezana na potrditev loškega oskrbnika. Utrjen je bil tudi ugled svetovalstva. Mesto ni bilo več izpostavljeno samovolji predstavnika zemljiškega gospostva.

Opombe

1. P. Blaznik, Spremembe v pravnem položaju loškega teritorialnega gospostva v 16. stoletju, SAZU 1. Razprave 5, 1966, str. 521—541. — 2. P. Blaznik, Reformacija in protireformacija na tleh loškega gospostva, LR 9, 1962, str. 71—104. — 3. Kreisarchiv München (= KM), fasc. 57, št. 201; fasc. 40, št. 205; fasc. 45, št. 270. — 4. P. Blaznik, Loško gospostvo v času Eggenbergovega najema (1591—1604), LR 11, 1964, str. 45—49. — 5. P. Blaznik, Reformacija, o. d., str. 99—101. — 6. KM, fasc. 58, št. 205. — 7. KM,

fasc. 55, št. 186 B. — 8. Fr. Kos, Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja, Ljubljana 1894 (= Don), št. 61, str. 55. — 9. KM, fasc. 58, št. 202. — 10. KM, fasc. 41, št. 214, l. 1595. — 11. KM, fasc. 55, št. 186 A. — 12. KM, fasc. 57, št. 201. — 13. KM, fasc. 57, št. 201; fasc. 46, št. 517. — 14. KM, fasc. 46, št. 517. — 15. KM, fasc. 57, št. 201. — 16. KM, fasc. 55, št. 186. — 17. KM, fasc. 46, št. 517. — 18. KM, fasc. 41, št. 210. — 19. KM, fasc. 45, št. 277. — 20. Državni arhiv Slovenije, Gr A II, fasc. 00, Civitatensia, 27. 8. 1606. — 21. KM, fasc. 58, št. 202. — 22. KM, fasc. 45, št. 272. — 23. Don., št. 75, str. 59—60. — 24. KM, fasc. 57, št. 201 iz 1609. — 25. KM, fasc. 49, št. 379. — 26. KM, fasc. 58, št. 202. — 27. KM, fasc. 42, št. 219. — 28. KM, fasc. 46, št. 552. — 29. KM, fasc. 46, št. 552. — 30. Don., št. 148, str. 98. — 31. KM, fasc. 45, št. 272 z dne 15. maja. — 32. Don., št. 145, str. 95. — 33. Don., št. 148, str. 98. — 34. Don., št. 145, str. 96. — 35. KM, fasc. 50, št. 50; fasc. 40, št. 205. — 36. KM, fasc. 45, št. 272. — 37. KM, fasc. 45, št. 272. 20. julija. — 38. KM, fasc. 45, št. 272. — 39. KM, fasc. 45, št. 272.

Zusammenfassung

VOM REVERS (1589) BIS ZUR TRANSAKTION (1657)

(Der Kampf der Bürger von Skofja Loka mit ihrem Grundherrn um die Festigung der städtischen Autonomie)

Während der hartnäckigen Kämpfe zur Zeit der Reformation versuchte die Bürgerschaft von Skofja Loka ihre Abhängigkeit vom Freisinger Bistum ganz abzuschütteln, wobei sie von seiten der Landstände volle Unterstützung genoß. Als es aber dem Freisinger Bischof mit Hilfe des Erzherzogs Karl gelang, die Reformationsbewegung in Skofja Loka nahezu restlos zu unterdrücken, zwang er den Bürgern noch im selben Jahre den sogenannten Revers auf. Die Bestimmungen des Reverses erschütterten die städtische Autonomie von Grund aus. Obwohl dem Stadtrichter formal noch das Recht der ersten Instanz zustand, erfuhr auch diese Kompetenz eine gründliche Verwässerung. — Als die Herrschaft von Skofja Loka vom Fürsten Eggenberg in Pacht genommen wurde (1591 — 1604), verlor allerdings mancher Stachel seine Schärfe.

Umso heftigere Streitigkeiten brachen jedoch aus, als die Herrschaft von Skofja Loka wieder der unmittelbaren Freisinger Verwaltung unterstellt wurde und die Bürger nicht gewillt waren, den Bestimmungen des Reverses Folge zu leisten. Es kam zu einem Prozeß, der 32 Jahre lang dauerte. Schließlich vermittelte die innerösterreichische Regierung zwischen beiden Parteien und riet zu einem friedlichen Vergleich. Zu diesem Zweck wurde eine Kommission von acht Mitgliedern eingesetzt: zwei Mitglieder entsandte die Regierung, zwei der Freisinger Bischof und vier die Bürger von Skofja Loka. Nach längeren Verhandlungen wurde 1657 die sogenannte Transaktion angenommen, womit die Bürger von Skofja Loka einen großen Erfolg errangen. Der Revers wurde abgeschafft. Die Bürger waren fortan nicht mehr der Eigenwilligkeit des Verwalters der Herrschaft ausgesetzt; das Recht der ersten Instanz war keine formale Sache mehr; die Stellung des Stadtrichters festigte sich wieder, obwohl seine Wahl noch immer an die Bestätigung durch den Verwalter der Herrschaft gebunden war. Die Befolgung des Vertrages gewährleistete das kaiserliche Siegel, wodurch die Stellung des Freisinger Bischofs als Grundherrn stark erschüttert wurde.